

Pas a desnivell

El gran problema

Una llarga opressió ha fet que els catalans hàgim adquirit el vici de no parlar a temps, o de disfressar el pensament amb frases elíptiques. Els qui professionalment o vocacionalment han triat la paraula escrita com a mitjà de comunicació d'idees, han viscut molt més temps sota règims de censura que no pas de llibertat, i això ha creat un estil col·lectiu que portem com un pes, ens marca en molts aspectes. Ara que figura que estrenem democràcia, va sorgint timidament un periodisme que tempteja el terreny, palpa les parets i el sòl abans d'avançar centímetre a centímetre, amb l'ànim encogit. Comprovem amb una certa estupefacció que es poden dir moltes coses, però ens queda sempre a flor de llavis una vella pregunta: "No pagarem amb interessos usuraris el que ara ens deixen dir?". És una intranquilitat justificada, perquè podem expressar opinions sobre gairebé tot, però no ens traiem del damunt aquest ominós *gairebé* que aigualix la festa.

Tenim unes fronteres ben marcades, hi ha ratlles que no podem trepitjar encara que en algun moment ens empenyi l'audàcia d'intentar-ho. De fet, ens aturarien de seguida. Ens podem ficar amb els metges i la medicina, amb els advocats i les lleis, amb els arquitectes i l'urbanisme, amb els economistes i l'economia, amb l'art i els artistes, amb els polítics i la política, amb qualsevol vocació o professió llevat d'aquella que tots sabem.

Hi ha, a més, uns conceptes intocables, relacionats amb la idea que de fa segles ens encolomen sobre pàtries i unitats composades. Tot plegat, fa que ens sentim cautes, vacil·lants, a frec d'aquella prudència que algú tem que no ens converteixi en traïdors. És així com enfoquem els grans problemes amb petites argücies, sovint provem de resoldre'ls —o de centrar-los— amb una frase feliç, miraculosa, que no feixi ningú, que no causi esverament, que no ens porti males conseqüències... La veritat en surt perjudicada, ens fem trampa nosaltres mateixos i enganyem els altres.

Una de les greus qüestions que tenim plantejades, segurament la més greu, és la de la immigració. És patètic repassar com hem intentat de definir-la: els altres catalans, els nous catalans, els catalans que ho són perquè viuen i tra-

ballen a Catalunya, o el qualificatiu generalitzador de ciutadans de Catalunya per veure si ens hi podem encabir tots. Paraules i paraules per esquitllar el tema de fons. Darrerament, algú ha descobert que es tracta de la topada de dues cultures. Tant de bo que fos així! La realitat és més desoladora: hi ha una cultura eixalada, oprimida, plena de mancances perquè ens han perseguit i acorralat, i una incultura errant, imposada, de la qual és víctima una dolguda gent. Però la descoberta amaga un perillós detonador: els esperits senzills, elementals, que de la cultura pròpia només en conserven una tradició vagament intuïda a través de les capes més primes del folklore, es poden sentir agredits si algú els convenç que els catalans volem prohibir-los les panderetes i les castanyoles per a infligir-los les danses de Castellterçol o la Patum de Berga.

Retòrica i política

"A manera de crida" fou el títol del pregó que pronuncià Joan Brossa en encetar la Fira del Llibre vell d'enguany a Barcelona. Tot el discurs és un enfilall de metàfores, metonímies, etc., punxades una darrera l'altra com la carn a la "brochette". Brossa repuntejà el seu pregó dient les coses no d'una manera directa sinó a través de les imatges poètiques. Les imatges de Brossa —que pel sol fet d'ésser-ho, no són menys comprensibles de la realitat— tenen la virtut de sotraguejar-nos l'esperit i de fer-nos adonar d'aquesta realitat més colpidorament que no pas si les coses es diuen sense embuts. Una veritat seca, directa i sense ornament no és la mateixa cosa que allò que s'endevina rera d'una metàfora o d'una ironia. Si copsem la ressonància i entenem allò que ens diu el poeta, la fiblada és més forta. Per això, crec, que Brossa ha triat —a posta, està clar— aquest recurs expressiu en el pregó esmentat. És una exhibició d'imaginació poètica que altrament podem entendre amb claredat només que hi parem una mica d'esment. Pel cap baix, en compte prop d'una trentena, de figures retòriques, en la crida de Brossa, i n'he triat un pa-

rell per comentar-les. En primer lloc, la frase (oració gramatical): *El nostre poble, que no sol caçar sinó recollir i que s'ha passat tant de temps disfressat, ha hagut de pagar l'entrada fins i tot per a entrar a la gàbia*. Aquesta oració es podria "traduir" al llenguatge no poètic —o no metafòric—, per exemple, de la següent manera: "El nostre poble que no és agosarat sinó conservador i que ha estat amagat durant tant de temps (o que no ha estat ell mateix) s'ha humiliat doblement perquè a més de no ser lliure ha estat també submis (o perquè a més d'ésser cornut ha hagut de pagar el beure, que també fóra una imatge, ben gràfica tanmateix)". Aleshores ens adonem que si bé es diu el mateix en ambdós casos, no és pas la mateixa cosa. En la frase de Brossa tot són figures, i en la "traducció" es diuen les coses clar i net. Què és més efectiu? Què és més colpidor? Què té més grapa? Si Brossa hagués parlat en un míting hauria emprat sens dubte el segon llenguatge: directe, sec, net i cru. Però Brossa és un poeta, i els poetes utilitzen un tipus de llenguatge que consisteix a anomenar les coses no pel nom llur, sinó amb el d'unes altres